

مقاله پژوهشی:

مختصات تحول‌گرایی در سپهر اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

اصغر محمدی فاتح^۱، بهنام عبدی^۲، ناصر پورصادق^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۰۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۰۶

چکیده

بدون شک در ۴۰ سال گذشته، منشاء تمامی پیشرفت‌ها و دستاوردهای حیرت‌انگیز در کشور از ناحیه تحول‌گرایی بوده است. در این تحقیق از طریق تحلیل محتوای کلیه بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) با استفاده از نرم‌افزار حدیث ولایت از سال ۶۸ تا ۹۹ مختصات تحول‌گرایی احصاء شد. بر اساس یافته‌ها، کلمه تحول ۹۵۹ بار در بیانات تکرار شده و در ۲۹ عرصه مطرح شده است. این ۲۹ عرصه در ۶ محور اصلی مشتمل بر تحول علمی- فناورانه، دینی- فرهنگی، اقتصادی- اجتماعی، دولت- ملت، انقلاب اسلامی و نیروهای مسلح طبقه‌بندی شد. در ادامه تحقیق به دلیل ماهیت فرایندی تحول‌گرایی در اندیشه معظم‌له، با استفاده از راهبرد داده‌بنیاد و با کدگذاری باز و محوری کلیه بیانات، در ۹۴ مفهوم، ۳۱ مقوله فرعی و ۷ مقوله اصلی طبقه‌بندی شد. بنابراین، مختصات تحول‌گرایی مشتمل بر ماهیت تحول‌گرایی (بنیادی، تدریجی، زمانی)، عوامل ایجادکننده تحول (رهبری تحول، امداد‌های غیبی، معلمان، جوانان، اکتفا نکردن به داشته‌ها، تلاش و همت)، شرایط محیطی کلان تحول (مردم و نخبگان)، شرایط مداخله‌گر (مدیریت و برنامه‌ریزی تحول)، حوزه‌های تحول (معنویت، فرهنگ، علم، اقتصاد، حوزه علمیه، نظام اداری، آموزش و پرورش)، حیطه‌های تحول (فردی، سازمانی، ملی، جهانی) و دستاوردهای تحول (پیشرفت، بازدارندگی، حفظ جهت-گیری انقلاب اسلامی، استقلال و عزت ملی) احصاء شد.

کلید واژه‌ها: تحول، رهبری، مختصات تحول‌گرایی، مقام معظم رهبری، عرصه‌های تحول.

۱. استادیار گروه مدیریت، دانشکده مدیریت و علوم نظامی، دانشگاه افسری امام علی (ع).

۲. استادیار گروه مدیریت، دانشکده مدیریت و علوم نظامی، دانشگاه افسری امام علی (ع).

۳. استاد دانشگاه عالی دفاع ملی و نویسنده مسئول؛ رایانامه: dr.naser.poursadegh@gmail.com

وجود دگرگونی‌ها در ابعاد مختلف محیط ملی و بین‌المللی، ضرورت توجه به ابعاد و حیطه‌های مختلف تحول را بیش از پیش نمایان کرده است. در این میان، نقش رهبری به‌عنوان رکن پیاپی‌سازی تحول، مهم است. بر اساس گزارش دیلویت^۱ (۲۰۱۸)، اولین و مهم‌ترین روند در بحث سرمایه‌های انسانی و تحول، درک تأثیرات متفاوت فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی موثر بر کل سازمان و یافتن پاسخ‌های فوری و هماهنگ از ناحیه رهبران است. از طرفی، با تدبیر در آیه‌های قرآن کریم با اسامی افرادی روبه‌رو می‌شویم که در روند دگرگونی تاریخ چه از نوع اعتلایی و چه از نوع انحطاط آن، نقش و جایگاهی برجسته داشته‌اند. خداوند در قرآن، همواره بر نقش افراد صالح در اعتلای جوامع تأکید دارد (جمشیدی‌ها و رضوانی، ۱۳۹۲: ۱۲). در ادبیات رشته مدیریت هم، تنها تفاوت بین مدیران و رهبران، استقبال رهبران از دگرگونی و تحول است. رهبران همیشه، ترتیب و توالی اشیاء و پدیده‌ها را تغییر می‌دهند و این بزرگترین کار است (واجدای، ۲۰۱۷: ۷۵). حرکت‌های بزرگ تاریخی بیش از هر چیز مدیون رهبران برجسته‌ای است که با نفوذ خود بر افکار و اندیشه‌های ملت‌ها تحولات عمیقی را در جامعه بشری ایجاد کرده‌اند. پدیده انقلاب اسلامی و نهضت امام خمینی^(ره) نیز از همین منظر قابل شناسایی است؛ چه این انقلاب با رهبری منحصر به فرد خود توانست مبدأ تحولات بنیادین در حیات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ملت ایران و سرآغاز بسیاری از حرکت‌های تحول‌زا در جوامع اسلامی باشد و البته میراث‌دار این تحولات در عصر حاضر، مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) است. بنابراین تبیین نقش رهبری دینی یک مملکت در حوزه تحول و در عرصه‌های مختلف شایان توجه است و تحول بنیادین علمی در چارچوب جهان‌بینی اسلامی مورد توجه خواهد بود (نژادنوری و همکاران، ۱۳۹۹: ۷۱). در این امتداد، مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) در بحث استقبال از تحول می‌فرمایند: «هر جامعه‌ی زنده و پویایی به تحول احتیاج دارد؛ ما امروز به تحول احتیاج داریم، در بخش‌های مختلف. البته این را عرض بکنم که بعد از رحلت امام، انقلاب

و کشور از رویکرد تحولی فاصله نگرفته؛ یعنی ملت ایران بحمدالله توانسته رویکرد تحولی امام را دنبال بکند و پیش برود». معظم‌له در جای دیگر می‌فرماید: «تحول جزو سنت‌های زندگی انسان و تاریخ بشری است. ما اگر چنانچه خودمان تحول ایجاد نکنیم و پیش نرویم، تحول بر ما تحمیل خواهد شد»^۱. بیانات اخیر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در باب «تحول‌خواهی و تحول‌انگیزی امام خمینی (ره)» عمدتاً برای پاسخگویی به نیاز امروز جامعه است که هر بخش از بیانات به سازمان‌ها و نهادهای خاصی اشاره دارد. البته بخش‌های مهمی از این بیانات محدود به جامعه ایران نیست و برای ملل تحول‌خواه دیگر به‌خصوص در کشورهای اسلامی آموزنده است (فضائلی، ۱۳۹۹). معظم‌له در جای دیگر می‌فرماید: «در بشریت تحول حتمی است. با تحول نیابستی مقابله کرد؛ تحول را نباید انکار کرد و باید به سوی تحول به شکل درست حرکت کرد»^۲.

با توجه به اهمیت و جایگاه تحول در سازمان و جامعه، تاکنون نظریه‌ها و مدل‌های گوناگونی در عرصه تحول‌گرایی عرضه و تجربه شده است. تعدادی از این مدل‌ها عبارتند از: مدل‌های تطوری (تحول زیستی، تحول اجتماعی)، تحول غایت‌گرا (یا تحول برنامه‌ریزی شده)، رهبری تحول‌آفرین، دوره عمر، دیالکتیکی، ادراک اجتماعی، مدیریت دولتی نوین و غیره. اصلی‌ترین کاربرد مفهوم تحول در ایران در چند دهه گذشته در حوزه مدیریت دولتی بوده است. تحولات دهه ۱۸۸۰ اروپا و آمریکا، زمینه لازم برای ظهور مدیریت دولتی و الگوهای سنتی آن را فراهم کرد، اما بوروکراسی و تبعات آن مثل کاغذبازی، قوانین دست و پا گیر، هزینه‌های فراوان و فساد اداری، شرایطی ایجاد نمود تا مدیریت دولتی نوین به منظور کاهش و اصلاحات ناشی از سنتی بودن ظهور کند و به دنبال آن تحولات اداری را به ارمغان آورد (ملاکرمی، ۱۳۹۵). در راستای این تحولات، در نظام اداری ایران هم برنامه ابلاغی تحول نظام اداری توسط مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی قابل ذکر است. در همه کشورها، نظام اداری به دلیل ارتباط با سایر ساختارها و اثرگذاری در آنها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده است.

۱. بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری (۱۷/۰۶/۱۳۹۰)

۲. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه‌های استان سمنان (۱۸/۰۸/۱۳۸۵)

بدیهی است که تحول نظام اداری به‌عنوان ابزار مدیریت و اداره امور کشور، ابزار عرضه خدمات حساس و اساسی به جامعه، ابزار مقابله با شرایط خاص و ضروری و در نهایت بستر دستیابی به رشد اقتصادی و اجتماعی است. اما اجرای تحول در ابعاد مختلف و به‌خصوص نظام اداری بدون توجه به گفتمان ولایت فقیه و اندیشه رهبر معظم انقلاب که به‌عنوان ارکان جهت‌ساز نظام اداری کشور دانسته شده (توحیدی و میرین بابازادگان، ۱۳۹۹: ۷)، موفق نخواهد بود؛ چرا که با انقلاب اسلامی فلسفه حکومت در ایران تغییر کرد و این تغییر، تحول در فلسفه حاکمیت را نیز به‌دنبال داشته است (قاسمیان، ۱۳۹۴: ۱۸۱). بنابراین، اتکای صرف به الگوهای موجود تحول به خودی خود موجب پیاده‌سازی و اجرای موفق آنها در کشور نخواهد بود. علاوه بر برنامه ابلاغی معظم‌له در خصوص تحول اداری، الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت و اخیراً بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی هم مطرح شده است که نشان‌دهنده تحول‌خواهی معظم‌له در بخش‌های مختلف کشور است. بنابراین بذل توجه به مختصات تحول در اندیشه معظم‌له شایان توجه است. به‌ویژه تحقق بیانیه گام دوم انقلاب و همچنین الگوی ایرانی - اسلامی پیشرفت که کلیه شئون جامعه مشتمل بر علم، فکر و معنویت، اقتصاد، فرهنگ، آموزش عالی، سیاست و... را در بر خواهد گرفت، نیازمند مطالعه، تحلیل، تشخیص و بهره‌گیری از مختصات تحول از منظر مقام معظم رهبری است؛ به‌عبارت دیگر برای تحقق تحول تکاملی در حوزه‌های مختلف کشور، نمی‌توان فقط با اتکا به الگوهای موجود به تدوین اهداف و راهبردها پرداخت، بلکه همچنین ضروری است مختصات تحول همه‌جانبه و ارتباط آن با پیشرفت کشور نیز شناسایی و تبیین شود که البته این مختصات (مشتمل بر حوزه‌های تحول، سطوح تحول، حیطه تحول، شرایط تحول، ماهیت تحول و...) در بیانات مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) مطرح شده، ولی در قاموس علم و پژوهش به تصویر کشیده نشده است؛ حضرت ایشان متناسب با رشد و تکامل انقلاب اسلامی در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، علمی، دینی، فرهنگی و سایر اقتضائات محیطی، مختصات تحول‌گرایی را مطرح فرموده‌اند؛ ولی این مختصات شناسایی و طبقه‌بندی نشده است. در این امتداد، تحقیق حاضر به‌دنبال تدوین الگوی اندیشه معظم‌له در حوزه تحول و نشان دادن مختصات آن در عرصه‌های گوناگون است که هر بخشی از

کشور بتواند از مختصات تحول مربوط به خود آگاه شود و متناسب با مقتضیات محیطی، این مختصات را به اجرا در آورد. بنابراین سوال اصلی تحقیق را اینگونه می‌توان مطرح کرد: الگوی اندیشه مقام معظم رهبری در عرصه تحول‌گرایی چیست و مختصات آن کدام است؟

مبانی نظری و پیشینه‌شناسی تحقیق

تحول در حوزه‌های مختلف

به دلیل گستردگی و چند وجهی بودن معنای تحول، ادبیات تحقیق در این عرصه (تحول)، رشته‌های مختلفی را در بر می‌گیرد. در رشته روانشناسی و جامعه‌شناسی تا فلسفه و نظام اداری کشورها، کلمه تحول به نوعی استفاده شده است. برای مثال، سبک تفکر فلسفی با دو سنت متافیزیکی متضاد مشخص می‌شود. هراکلیتوس در یونان قدیم به سیالیت، تغییرپذیری و خودجوشی جهان تاکید داشت در حالی که پارمنیدس و اخلاف وی بر ماهیت دائمی و لایتغیر جهان اصرار می‌ورزیدند (چیا، ۲۰۰۲: ۵).

همچنین، بر اساس فلسفه حکمت متعالیه ملاصدرا، نه تنها در ماده، تحول وجود دارد، بلکه اصل تحول و دگرگونی به جوهرها بر می‌گردد. در میان آموزه‌های فلسفی حکمت متعالیه، حرکت جوهری به‌طور عام و حرکت جوهری انسان به‌طور خاص، حاوی دلالت‌های تربیتی متمایز و نیرومندی برای موضوع تحول است. ملاصدرا اثبات می‌کند که براساس حرکت جوهری تمام موجودات عالم طبیعت ذاتاً متحول و دگرگون شونده هستند و تمام آنها پیوسته در حال حدوث و زوال مستمرند (بهشتی، ۱۳۹۳: ۸۱).

مقام معظم رهبری در بیانات مختلف، مفهوم تحول را مورد استفاده و تاکید جدی قرار داده‌اند. به‌عنوان نمونه، از سال ۱۳۸۴ تا سال ۱۳۹۹، واژه «تحول» در نظام آموزش و پرورش را ۱۴۳ مرتبه به‌کار برده‌اند.

تحول در سازمان‌ها، دولت‌ها، ساختارهای اداری کشورها و جوامع

از طرف دیگر، مهم‌ترین و ملموس‌ترین کاربرد کلمه تحول در عصر حاضر، مربوط به سازمان‌ها، دولت‌ها، ساختارهای اداری کشورها و جوامع است. نظریه غایت‌شناسی در بحث تحول سازمانی معتقد است که یک سازمان، یک نقطه پایانی را در نظر می‌گیرد و سپس اقدامات ضروری را از طریق فرایندهای مستمر خلاقیت ایجاد و استمرار می‌بخشد. نظریه دیالکتیک، معتقد است که سازمان‌ها در جهانی از ارزش‌های رقابتی ادامه حیات می‌دهند که آنها را وادار به ایجاد تغییرات می‌کند. نظریه انقلابی، تحول را با فرایند بیولوژیک یکسان در نظر می‌گیرد. براساس این نظریه، تحول به مفهوم واکنش مستمر به دگرگونی، انتخاب و سازش است (واگونر^۱، ۲۰۲۰: ۲). نظریه انقلابی، عمدتاً به مباحث تحول سیاسی و تغییر نظام‌های سیاسی در کشورها می‌پردازد. در مطالعه هالتون^۲ (۲۰۲۰) به نقش نهضت‌های اجتماعی در مدیریت تحول در مقیاس کلان نظام^۳ اشاره شده است. بر اساس این مطالعه، نهضت‌های اجتماعی از طریق ایجاد شبکه‌های اجتماعی جمعی و به جریان انداختن منابع می‌توانند به سبک جدیدی از زندگی کمک کنند. همچنین بر اساس این مطالعه، رهبری تحول در ایجاد تغییر فرهنگی از طریق ایجاد شنود عمیق^۴ و ارتباط متقابل بین او و جامعه می‌تواند به تثبیت تحول کمک کند (هالتون، ۲۰۲۰: ۱).

تحول در مدیریت دولتی

در این امتداد، در ادبیات مدیریت دولتی با مفاهیم متعددی از تحول مواجه هستیم. به گونه‌ای که تحول می‌تواند از بهبود و اصلاح مختصرتا مهندسی مجدد نظام اداری در چارچوب تحقق هدف‌های گوناگون، از اثربخش‌سازی نظام اداری تا ارتقای کارایی و نیز سرعت عمل در خدمت‌رسانی عمومی تا انقلاب اداری در راستای تحولات عمده اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و حقوقی را شامل شود (محسنی زنوزی، ۱۳۹۳: ۴۲). منظور از تحول اداری در نظام دولتی، استقرار فناوری نوین، تغییر بنیادی راهبردها، مهندسی مجدد

1. Waggoner
2. holton
3. Large scale system
4. deep listening

فرایندها، بازسازی سازمان در چارچوب یک ساختار متفاوت، اقدام کلان بهبود نوآوری‌ها، ادغام تملک، تغییر فرهنگ و نظایر آن در نظام اداری می‌باشد. تحول اداری عبارت از انجام اقداماتی برای اثربخش‌تر ساختن بوروکراسی از طریق شفافیت و پاسخگویی به نیازها و درخواست‌های عمومی است (نشکوا و کستادینوا^۱، ۲۰۱۲: ۳۲۷). کشورهای بسیار کمی وجود دارند که از بوروکراسی دولتی و نظام خدمات کشوری خود راضی باشند (وایز و وایزمن^۲، ۲۰۱۲: ۱). تلاش برای توسعه نظام اداری در کشورهای توسعه یافته به ظهور پارادایم‌هایی در مدیریت دولتی از جمله الگوی سنتی اداره امور دولتی ۱۸۷۰ تا ۱۹۸۰، الگوهای مدیریت دولتی از ۱۹۸۰ به بعد مانند مدیریت دولتی نوین، بازآفرینی دولت، حکمرانی خوب و خدمات عمومی نوین منجر شد. در واقع می‌توان شکل‌گیری تئوری‌های مدیریت دولتی را ناشی از نیاز دولت‌ها به تحول در نظام اداری دانست (توحیدی و میرین بابازادگان، ۱۳۹۹: ۱۳). مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) نیز تحول در دولت و ساختارهای دولتی را بارها مورد تأکید قرار داده‌اند که مهم‌ترین آنها ابلاغ سیاست‌های کلی نظام اداری در ۲۶ محور است.

رهبران و تحول

بالاخره بخش مهمی از ادبیات تحقیق در عرصه تحول، به نقش رهبران پرداخته است. امروزه رهبری در تمامی عرصه‌ها، موضوعی با اهمیت تلقی می‌شود؛ روزنامه‌ها و مجلات اغلب به درج مقالاتی در مورد رهبران سیاسی، اقتصادی و علمی می‌پردازند و تغییر و تحولات مهم کشوری و بین‌المللی را از ناحیه رهبران می‌دانند. بر اساس مطالعات جدید ۷۰ درصد از تلاش‌های مربوط به ایجاد تحول در مقیاس بزرگ به اهداف خود نمی‌رسند؛ چرا که رهبری تحول در مقیاس بزرگ مشکل است (واگونر^۳، ۲۰۲۰: ۱). به‌خصوص، رهبری تحول‌آفرین یکی از تازه‌ترین رویکردهای مطرح شده نسبت به تحول است. این رهبران روابط قوی و توأم با انگیزش با پیروان برقرار می‌کنند (سالم^۴، ۲۰۱۵: ۵۶۶). اهمیت رهبری در

1. Neshkova & Kostadinova
2. Wise & Witesman
3. Waggoner
4. Saleem

فرایند تغییرات به این دلیل است که تغییر مستلزم ایجاد و نهادینه‌سازی نظام‌ها و ساختار جدید است و این امر بدون سبک رهبری مؤثر امکان‌پذیر نخواهد بود. رهبری فرایندی است که جهت دستیابی به بروندادهای مورد نظر بر مردم تأثیر می‌گذارد، سبک رهبری طریقی است که رهبران جهت هدایت و تحریک کارکنان برای دستیابی به اهداف سازمانی مورد استفاده قرار می‌دهند (الموتیری^۱، ۲۰۱۳: ۴۴). رهبران تحول‌آفرین می‌توانند بر گرایش‌ها و شایستگی‌های پیروان تاثیر گذاشته و اعتقادات و نگرش‌های آنها را برای عملکردهای سطح بالا برانگیزاند (گوزوکارا و سیمسک^۲، ۲۰۱۵: ۹۶۴). رهبری تحول‌آفرین اساس و شالوده‌ای برای تغییرات بلندمدت و همچنین رسیدن به اهداف بالاتر را فراهم می‌کند. در حقیقت بدون وجود رهبران تحول‌آفرین پدید آوردن تحول در سازمان‌ها اگر ممکن نباشد به‌طور قطع مشکل خواهد بود. استیو جابز^۳ معتقد است که رهبران را باید به‌عنوان «معماران آینده» و نیز «حافظان بصیرت» شناخت. مسئله اصلی در این بین، توسعه بصیرتی شایسته و درخور و تصمیم‌گیری درباره این است که چه چیزی نیازمند تحول است و چه چیزی می‌تواند و باید حفظ شود. بدین ترتیب، تحولات و دگرگونی‌ها به امری فراتر از تغییر صرف تبدیل می‌شوند؛ زیرا تحولات ایجاد شده بر قواعد عمیق‌تری اثر می‌گذارند؛ نظام را ارزش‌گذاری می‌کنند و به‌صورتی کل‌نگر و جامع، زمینه را جهت دستیابی به فرصت‌های آینده آماده می‌سازند. از اینجا بود که سازمان‌ها به نیاز خود به شیوه‌ای از رهبری مبتنی بر ایجاد تحولات در پاسخ به جهان بیرون، پی بردند (قربانی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۲۹). در مطالعات اخیر مدیریت تحول علاوه بر نقش رهبری در تحول، به نقش زمان در تحول، مقیاس و حیطه^۴ تحول اشاره شده است. بر اساس این مطالعات، رهبران در مفهوم‌سازی از تحول به تجارب خود در گذشته و حال پرداخته و بدین طریق به معنابخشی آینده می‌پردازند (اریکسون^۵، ۲۰۲۰: ۲). بالاخره، معنابخشی مستمر از ناحیه رهبران و تعاملات آنها با کارکنان، تکیه بر راهبردهای تحول و استفاده از فرایندهای نهادی کردن و جامعه‌پذیری از عوامل موفقیت تحول تلقی شده است

1. Almutair
2. Gozukara, simsek
3. Steve Jobs
4. scale and scope
5. Ericsson

مفهوم تحول در بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

یکی از مهم‌ترین کلیدواژه‌های مورد استفاده معظم‌له در بیانات به مناسبت‌های مختلف، مفهوم تحول است که در قالب ضرورت تحول، ابعاد تحول و الگوپردازی تحول قابل توجه است:

جدول شماره ۱: مختصات تحول‌گرایی در اندیشه مقام معظم رهبری

یکی از آن مبانی اساسی و ارزش‌های اساسی عبارت است از اعتقاد به پیشرفت، اعتقاد به تحول، به تکامل، و تعامل با محیط ^۲ .	تحول به‌عنوان یک ضرورت
تحول رخ خواهد داد ... تحول حتمی است ^۳ .	
از تحول نباید گریخت؛ نباید ترسید ... تحول خوب است و لازم است ^۴ .	
تحول را باید پذیرفت و آن را باید مدیریت کرد ^۵ .	
با تحول نبایستی مقابله کرد؛ تحول را نباید انکار کرد ^۶ .	
تحول، سنت الهی است در زندگی بشر. با او سینه به سینه نباید شد؛ از او استقبال باید کرد. باید تحول را مدیریت کرد ^۷ .	
باید راه آزاد اندیشی و نوآوری و تحول را باز گذاشت ^۸ .	
مهندسی فرهنگی و موضوع تحول و نوسازی در نظام آموزشی و علمی کشور اعم از آموزش عالی و آموزش و پرورش و نیز تحول در علوم انسانی که در دوره‌های گذشته نیز مورد تأکید بوده است، هنوز به سرانجام مطلوب نرسیده است ^۹ .	ابعاد تحول
تحول نظام اداری یک کار لازم است که باید انجام بگیرد؛ تحول آموزش و پرورش، یک کار بنیانی است ^{۱۰} .	

1. Hernes et al

۲. بیانات در مراسم بیست و هفتمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)، ۱۳۹۵/۰۳/۱۴
۳. بیانات در دیدار جمعی از اساتید و فضلا و مبلغان و پژوهشگران حوزه‌های علمیه کشور، ۱۳۸۶/۰۹/۰۸
۴. بیانات در دیدار دانشگاهیان سمنان، ۱۳۸۵/۰۸/۱۸
۵. بیانات در دیدار جمعی از اساتید و فضلا و مبلغان و پژوهشگران حوزه‌های علمیه کشور، ۱۳۸۶/۰۹/۰۸
۶. بیانات در دیدار دانشگاهیان سمنان، ۱۳۸۵/۰۸/۱۸
۷. بیانات در دیدار دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۳۸۶/۰۲/۲۵
۸. بیانات در دیدار دانشگاهیان سمنان، ۱۳۸۵/۰۸/۱۸
۹. حکم آغاز دوره‌ی جدید شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۳/۰۷/۲۶
۱۰. بیانات در حرم مطهر رضوی در آغاز سال ۹۰، ۱۳۹۰/۰۱/۰۱

در همین زمینه‌ی تحول نظام آموزشی، از جمله‌ی کارهایی که باید انجام بگیرد، این است که جوری نظام آموزشی باید طراحی بشود که جوان ما به تحقیق، طلبکاری در تعمیق علم و دانش علاقه‌مند بشود ^۱ .	
تحول انسان، اساس همه‌ی تحولات عالم است ^۲	
ما بدون یک تحول اخلاقی عمیق و گسترده، نخواهیم توانست عدالت اجتماعی را آن‌طوری که مورد نظر اسلام است، انجام دهیم ^۳	
آنچه که در انفس آنهاست، در خودهای آنهاست، در جان‌های آنهاست، باید تحول پیدا کند تا امور زندگی متحول شود ^۴ .	
همراه با امید، همراه با پُرکاری، همراه با برنامه‌ریزی و همراه با داشتن خط‌مشی درست و سرمشق برای تحول ^۵ یکی از نیازهای مهم حوزه علمیه در شرایط کنونی، «تدوین طرح تحول» در حوزه و برنامه‌ریزی بلندمدت، دقیق و زمان‌بندی‌شده بر اساس این طرح تحول و اهداف مورد نظر است ^۶ .	
تحول باید بر اساس ایجاد یک الگوی مستقل ایرانی و برخاسته‌ی از معنویات و نیاز این کشور باشد؛ یعنی در واقع برخاسته از اسلام ناب و اسلام مورد اعتقاد ما باشد ^۷ .	
در زمینه‌های گوناگون هم، همین‌طور که به بعضی از زمینه‌ها اشاره کردند، واقعاً سندهای مکتوب و مدون لازم است، که اینها سندهای بالادستی قوانین خواهند بود ^۸ .	الگوپردازی تحول
وسیله این تحول، در درجه اول عبارت است از سند تحول ^۹ .	
بنابراین یک تحول لازم است. البته تحول - همین‌طور که اشاره کردند - احتیاج دارد به این که ما فلسفه آموزش و پرورش را بدانیم، وضع کشور را بدانیم، نیازهای آینده را بدانیم ^{۱۰} .	
بحث لزوم بازشناسی الگوی توسعه و پیشرفت است. ما می‌خواهیم پیشرفت کنیم. مدل این پیشرفت چیست؟ این مدل را باید بازشناسی کنیم ^{۱۱} .	

۱. بیانات در دیدار نخبگان علمی و اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۸۷/۰۷/۰۳

۲. بیانات در جمع نیروهای بسیجی شرکت‌کننده در اردوی رزمی - فرهنگی علویون، ۱۳۸۰/۰۸/۲۱

۳. بیانات در دیدار زائرین و مجاورین حرم مطهر رضوی، ۱۳۷۶/۰۱/۰۱

۴. بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۲/۰۱/۰۴

۵. بیانات در دیدار دانشگاهیان سمنان، ۱۳۸۵/۰۸/۱۸

۶. دیدار اعضای شورای عالی حوزه‌های علمیه با رهبر انقلاب، ۱۳۹۵/۰۷/۱۱

۷. بیانات در دیدار جمعی از معلمان سراسر کشور، ۱۳۹۰/۰۲/۱۴

۸. بیانات در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰/۰۳/۲۳

۹. بیانات در دانشگاه فرهنگیان، ۱۳۹۷/۰۲/۱۹

۱۰. بیانات در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰/۰۳/۲۳

۱۱. بیانات در دیدار دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۳۸۶/۰۲/۲۵

پس ما باید پیشرفت و آن چیزی را که از تحول اراده می‌کنیم و می‌خواهیم، درست برای خودمان معنا کنیم و بفهمیم دنبال چه هستیم ^۱ .	
حالا چه کار می‌خواهیم بکنیم؟ این دگرگونی که می‌خواهیم ایجاد کنیم، به چه معناست؟ جای آنچه که می‌خواهیم دگرگون کنیم، چه می‌خواهیم بگذاریم؟ اینها مهم است ^۲ .	
همراه با امید، همراه با پُرکاری، همراه با برنامه‌ریزی و همراه با داشتن خط‌مشی درست و سرمشق برای تحول ^۳ .	

پیشینه پژوهش

بر اساس بررسی پیشینه مشخص شد که تحقیقات اندکی در باب تحول‌گرایی از منظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) وجود دارد. در حوزه نیروهای مسلح، اسکندری و سلیمانی (۱۳۹۴) به بررسی تحول در نیروهای مسلح ج.ا.ایران از منظر فرماندهی معظم کل قوا با رویکرد تحلیل مضمون پرداخته‌اند و به ۳۵ مضمون پایه دست یافته‌اند که در قالب ده مضمون سازمان‌دهنده: چرایی تحول، چیستی تحول، مبانی تحول، اصول راهنمای تحول، رویکرد تحول، انواع تحول، چگونگی انجام تحول، ویژگی‌های سازمان‌های متحول، الزام‌های تحول و نتایج تحول طبقه‌بندی و ارایه شده‌اند.

اسکندری و ازگلی (۱۳۹۶) با مطالعه‌ای تطبیقی به ارایه الگوی پیاده‌سازی تحول در سازمان‌های نظامی پرداخته‌اند و بیان کرده‌اند که فرایند تحول در سازمان‌های نظامی در پنج مرحله اصلی، شامل: آماده‌سازی برای پذیرش تحول، طراحی تحول، آماده‌سازی برای اجرای تحول، اجرای تحول و واپایش و تداوم تحول و در ۳۵ گام عملیاتی محقق می‌شود. کریمی قهرودی (۱۳۹۲) به «ارایه الگوی تحول ودجا از منظر فناوری اطلاعات و ارتباطات (فاوا) در راستای تحقق پشتیبانی برخط از نیروهای مسلح» پرداخته است. در این مقاله ذکر شده است که تحول سازمانی مبتنی بر فاوا، رویکردی نوین در مدیریت، برنامه‌ریزی و استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات است که نیازمند ترویج چشم‌انداز مشترک فاوا و الگوی تحول سازمان به کمک فاوا به‌عنوان اولین گام است.

۱. بیانات در دیدار دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۳۸۶/۰۲/۲۵

۲. بیانات در دیدار دانشگاهیان سمنان، ۱۳۸۵/۰۸/۱۸

۳. بیانات در دیدار دانشگاهیان سمنان، ۱۳۸۵/۰۸/۱۸

خارج از حوزه نیروهای مسلح، معدود تحقیقاتی وجود دارد که صرفاً به تحول در علوم انسانی و آموزش و پرورش پرداخته‌اند. برای مثال، دانایی‌فرد و همکاران (۱۳۹۴) نقشه تحول در آموزش و پرورش را بر اساس اندیشه مقام معظم رهبری ارائه کرده‌اند. هدف پژوهش یاد شده، یافتن اولویت‌های راهبردی تحول در نظام آموزش و پرورش از دیدگاه امام خامنه‌ای بوده است. بنابراین، منابع انسانی تحول‌آفرین، فرهنگ اسلامی تعلیم و تربیت، محتوا و روش تربیتی، متولیان، موثران تحول‌آفرین و برنامه‌ریزی راهبردی، فحوای کلیدی برای خط‌مشی‌های نظام تعلیم و تربیت حاصل از واکاوی دیدگاه‌های رهبری نظام است (دانایی‌فرد و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۰۵). همچنین، مهری (۱۳۹۶) تحول معنوی از دیدگاه معظم‌له را بررسی کرده است. این تحقیق با استفاده از رویکرد تفسیری و روش‌شناسی داده‌بنیاد به بازسازی معنایی تحول معنوی بر اساس بیانات مقام معظم رهبری پرداخته است. یافته‌ها بر اساس نظریه داده‌بنیاد عبارت است از: متعین‌های تحول درونی انسان، استمداد از دین به‌عنوان شرایط علی درونی؛ معنویت‌ستیزی استکبار در سده‌های اخیر به‌عنوان شرایط علی بیرونی، معنویت در جامعه صدر اسلام و خلا معنوی جهان امروز و گرایش دوباره بشر به معنویت به‌عنوان بستر؛ تاثیر انقلاب اسلامی در تغییر روند معنویت‌زدایی در جهان، جایگاه و نقش معنویت در مرحله نظام اسلامی، جامعه اسلامی، تمدن اسلامی، مسئولیت دولت اسلامی نسبت به معنویت احاد جامعه، به‌عنوان شرایط مداخله‌گر؛ معنویت در حوزه فردی نظیر خودنگری مداوم، حفظ سکینه در حوزه مسئولان و آموزش اخلاقی جامعه از سوی حکومت به‌عنوان راهبرد کنشی؛ و هدف‌دار شدن زندگی، نقش معنویت در پیروزی انقلاب، توأم بودن پیشرفت حقیقی با اخلاق و معنویت در جامعه اسلامی به‌عنوان پیامدهای مثبت تحول معنوی، طغیان سیاسی به‌عنوان پیامدهای دوری از معنویت و مقوله محوری این بررسی نیز تحول معنوی در نظر گرفته شد (مهری، ۱۳۹۶: ۷). سرانجام، قلی‌پور و چیت‌سازان (۱۳۹۶) به بررسی تحول در علوم انسانی از منظر مقام معظم رهبری پرداخته‌اند. این دو محقق معتقدند که علوم انسانی کنونی محصول اندیشه اوایل قرن هفدهم میلادی است که با همان پیشینه غربی به تدریج وارد ایران شد. بنابراین، دیدگاه‌ها و بیانات مقام معظم رهبری به‌عنوان اندیشمندی اسلامی که از قبل از انقلاب تاکنون در این

راستا، تلاش کرده‌اند، می‌تواند زمینه خوبی برای استخراج مدل مفهومی تحول در علوم انسانی باشد. در این تحقیق بر اساس نظریه داده‌بنیاد، ۳۸ سخنرانی از ایشان مبنای بررسی قرار گرفت. یافته‌های تحقیق در قالب ویژگی‌های نهاد علوم انسانی مطلوب در سه بعد ساختار، محتوا و کنشگران طبقه‌بندی شد.

روش‌شناسی تحقیق

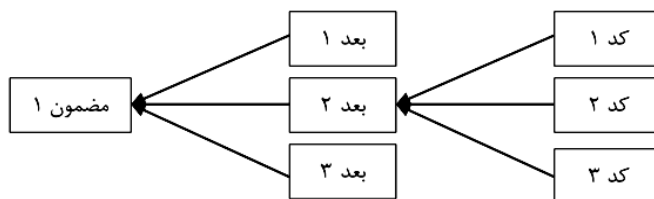
روش انجام این تحقیق، تحلیل محتوای بیانات مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) با رویکرد کیفی و به روش داده‌بنیاد است. ابتدا کلیه عرصه‌های تحول از متن بیانات استخراج و طبقه‌بندی شد و سپس بر اساس نظریه داده‌بنیاد مفاهیم موجود در بیانات شناسایی و در قالب مقولات طبقه‌بندی شدند. این مطالعه از نظر هدف، اکتشافی و به دنبال ایجاد دانش و درک بهتر از مفهوم تحول (از منظر مقام معظم رهبری) در عرصه‌های گوناگون است. بر این اساس، نگارش مقاله برای پاسخ به این سوال صورت می‌پذیرد که ابعاد و مولفه‌های قابل توجه در منظومه اندیشه مقام معظم رهبری با محوریت تحول‌گرایی کدامند؟ رویکرد مقاله، استقرایی و نحوه انجام آن، کیفی است. در کدگذاری داده‌ها، متن بیانات به‌دقت مطالعه و مفاهیم و عبارات مهم از میان انبوهی از داده‌ها استخراج و برای هر یک کدی تعیین شد که به این فرایند، کدگذاری گفته می‌شود. همچنین برای افزایش روایی، الگوی تحقیق به‌شیوه سرشماری تمام بیانات مورد مطالعه قرار گرفت و نمونه‌گیری مبنای کار قرار نگرفت. ابتدا با استفاده از آمار توصیفی، فراوانی کلید واژه تحول در بیانات ۴۰ سال گذشته احصاء شد و حوزه‌هایی که این کلمه استفاده شده نیز تعیین گردید. اما در مرحله استخراج مفاهیم و مقولات مستتر در بیانات، ابتدا کدگذاری باز انجام گرفت که بر اساس آن پس از احصاء هر نکته کلیدی در رابطه با تحول‌گرایی، یک مفهوم ایجاد شد. تعداد مفاهیم مرتبط با تحول‌گرایی ۹۴ مورد حاصل شد. سپس در کدگذاری محوری این مفاهیم در قالب ۳۱ مقوله فرعی و ۷ مقوله اصلی طبقه‌بندی شد. بر خلاف پژوهش‌های کمی، در میان پژوهش‌های کیفی هیچ آزمون استاندارد برای روایی وجود ندارد و اغلب ماهیت پژوهش توسط خود پژوهشگر تعیین و جرح و تعدیل می‌شود و حتی ممکن است هیچ فرضیه اولیه‌ای وجود

نداشته باشد. بنابراین ماهیت مفهوم روایی در پژوهش‌های کیفی به بازنمایی مشارکت کنندگان، اهداف پژوهش و مناسب بودن فرآیندها ارتباط دارد (فقیهی و علیزاده، ۱۳۸۴)؛ به عبارت بهتر برای تضمین تدریجی روایی و پایایی در طی فرآیند پژوهش کیفی، از ساز و کاری با عنوان «ممیزی پژوهش» استفاده شده است. این سازوکارها در هر کدام از مراحل پژوهش تزریق می‌شوند تا با شناسایی و اصلاح خطاها قبل از نفوذ در الگو و قبل از اینکه تحلیل را مخدوش سازند، نوعی یافته‌های پژوهشی معتبر ایجاد کند. بنابراین در بخش‌های مختلف تحقیق سعی شده است که روایی به پژوهش تزریق شود. در مرحله کدگذاری بیانات با بهره‌گیری از نظرات دو خبره حوزه مطالعات راهبردی سعی شد که کیفیت کدگذاری تضمین گردد و اعتبار آن لحاظ شود.

یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

الف: یافته‌های تحقیق

گام اول: کدگذاری باز: کدگذاری باز، اشاره به بخشی از تحلیل دارد که با عنوان گذاری و مقوله‌بندی پدیده سروکار دارد. محصول عنوان‌گذاری و مقوله‌بندی، «مفاهیم» بوده که در مرحله بعد، خود مفاهیم بر اساس شباهت‌هایشان طبقه‌بندی می‌شوند که به این کار، مقوله‌پردازی گفته می‌شود. مضامین، از کنار هم قرارگرفتن مقولات مرتبط ایجاد می‌شوند. نحوه کدگذاری و تعیین ابعاد و مضامین گوناگون، به زبان ساده در شکل ۲ نشان داده شده است:

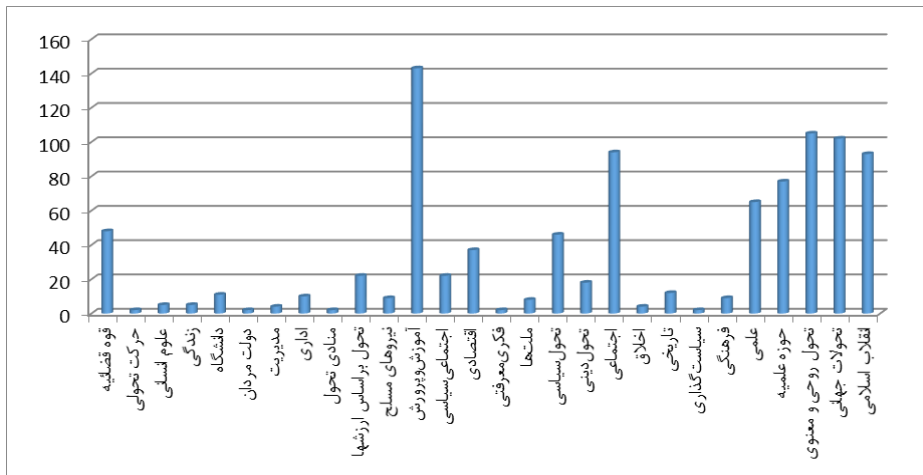

نمودار ۱- نحوه کدگذاری و شناسایی ابعاد و مضامین مرتبط با پدیده مورد بررسی

نتایج فراگرد کدگذاری باز در این تحقیق، در قالب مقوله‌های استخراج شده از مفاهیم در ادامه ذکر شده‌اند. برای جلوگیری از طولانی شدن حجم مقاله، از ارائه موارد تکراری و تعاریف تفصیلی مقولات ذکر شده، خودداری شده است.

– عرصه‌های تحول

بر اساس نمودار شماره ۱ فراوانی کلمه تحول در کل بیانات چهل سال گذشته ۹۵۹ مورد حاصل شد. همچنین عرصه‌های تحول هم در ۲۹ طبقه قرار گرفت. کلمه تحول در حوزه آموزش پرورش ۱۴۳ بار تکرار شده است و این نشان می‌دهد که از نظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) این حوزه نیاز به تحول دارد. همچنین تحول روحی و معنوی هم ۱۰۵ بار در بیانات تکرار شده است. بالاخره کلمه تحول در حوزه جهانی، ۱۰۲ بار و در حوزه انقلاب اسلامی هم ۹۳ بار تکرار شده است. سایر موارد هم در نمودار دیده می‌شوند.

نمودار شماره ۲: عرصه‌های تحول در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

مختصات تحول

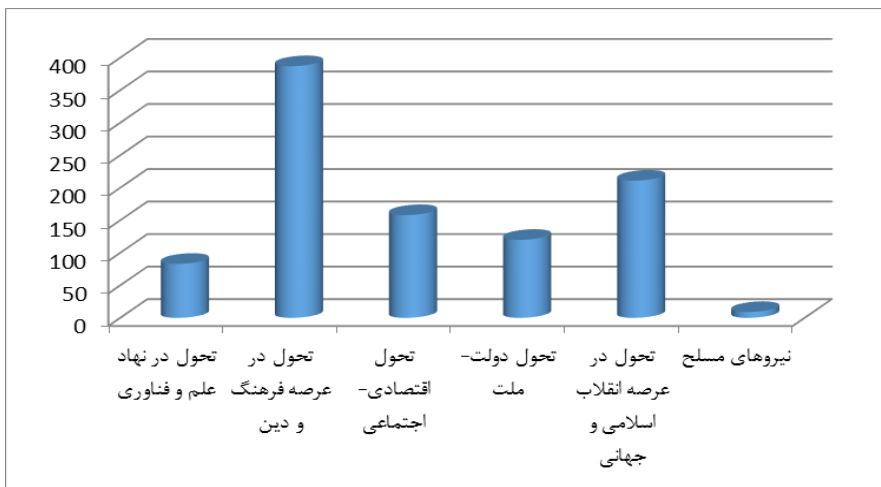
بر اساس طبقه‌بندی عرصه‌های خرد تحول می‌توان گفت که ۲۹ عرصه تحول در شش محور کلان قابل طبقه‌بندی است (جدول شماره ۱). همچنین بر اساس نمودار شماره ۲ کلمه تحول بیشترین فراوانی (۳۷۸) را در عرصه فرهنگ و دین به خود اختصاص داده است. علت این موضوع به دغدغه مقام معظم رهبری به تحول در حوزه علمیه (دهه هفتاد و هشتاد) و تحول در آموزش پرورش (دهه هشتاد و نود) بر می‌گردد. این دو نهاد انسان-ساز هستند. حوزه علمیه، نخبه فرهنگی تربیت می‌کند و آموزش و پرورش هم با تربیت دانش‌آموز هم می‌تواند به نهاد علم کمک کند و هم نهاد فرهنگ. دومین عرصه تحول از

دیدگاه مقام معظم رهبری همان حوزه انقلاب اسلامی و ارتباط آن با تحولات جهانی است. معظم‌له کلمه تحول در این عرصه را ۲۱۱ بار به‌کار برده‌اند. سومین محور کلان تحول مربوط به حوزه اقتصادی- اجتماعی است. در ستون دوم جدول، فراوانی کل کلمه تحول نشان داده شده و در ستون سوم هم، تکرار تحول بر حسب سال آورده شده است. مثلاً تحول علمی در ۱۸ سال مطرح شده است. همچنین تحول روحی و معنوی ۲۱ سال و تحول در انقلاب اسلامی ۲۶ سال تکرار شده است. سایر موارد در جدول ۲ دیده می‌شود. کمترین تکرار کلمه تحول در عرصه نیروهای مسلح است.

جدول شماره ۲: مختصات تحول‌گرایی در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

فراوانی	عرصه‌های کلان تحول	تعداد تکرار بر حسب سال	فراوانی کلمه تحول در	عرصه‌های خرد تحول
۸۳	تحول در نهاد علم و فناوری	۱۸	۶۵	علمی
		۲	۲	فکری و معرفتی
		۴	۱۱	تحول دانشگاه
		۳	۵	علوم انسانی
۳۷۸	تحول در عرصه فرهنگ و دین	۲۱	۱۰۵	روحی و معنوی
		۴	۹	فرهنگی
		۳	۴	اخلاق
		۱۲	۱۸	تحول دینی
		۱	۲۲	تحول بر اساس ارزش‌ها
		۱۶	۱۴۳	آموزش و پرورش
		۹	۷۷	حوزه علمیه
۱۵۸	تحولات اقتصادی- اجتماعی	۳	۵	زندگی
		۱۳	۳۷	اقتصادی
		۱۸	۹۴	اجتماعی
		۲	۲۲	اجتماعی- سیاسی
۱۲۰	تحول دولت- ملت	۲	۲	سیاست‌گذاری
		۷	۸	ملت
		۱۸	۴۶	سیاسی
		۲	۴۸	قوه قضائیه
		۶	۱۰	اداری
		۱	۴	مدیریت

فرآوانی	عرصه‌های کلان تحول	تعداد تکرار بر حسب سال	فرآوانی کلمه تحول در	عرصه‌های خرد تحول
		۱	۲	دولتمردان
۲۱۱	تحول در عرصه انقلاب اسلامی و جهانی	۲۰	۱۰۲	جهانی
		۲۶	۹۳	انقلاب اسلامی
		۷	۱۲	تاریخی
		۱	۲	حرکت تحولی
		۱	۲	منادی تحول
۹	نیروهای مسلح	۳	۹	ارتش و سپاه

نمودار شماره ۳: محورهای تحول‌گرایی در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

ب: تجزیه و تحلیل یافته‌ها

با توجه به اینکه تحول‌گرایی در اندیشه مقام معظم رهبری، ماهیت فرایندی دارد و اینکه عوامل ایجاد کننده تحول، شرایط حرکت به سوی تحول، نتایج و دستاوردهای تحول و... به طور مشخص در بیانات مشهود است، بنابراین راهبرد داده‌بنیاد به‌عنوان مناسب‌ترین روش برای احصاء و طبقه‌بندی مفاهیم و مقوله‌های مستتر در بیانات انتخاب شد. در اولین مرحله از نظریه داده‌بنیاد، کدگذاری باز کلیه بیانات در خصوص تحول‌گرایی انجام شد؛ کدگذاری باز اشاره به بخشی از تحلیل دارد که با عنوان‌گذاری و مقوله‌بندی پدیده بر

اساس داده‌ها سروکار دارد. محصول عنوان‌گذاری و مقوله‌بندی، «مفاهیم» یعنی ارکان اصلی در ساختن الگو هستند. کدگذاری باز شامل تحلیل و کدگذاری داده‌ها، مشخص نمودن طبقات و تفسیر آنها بر اساس ویژگی‌های هر طبقه است. بنابراین ابتدا عین بیانات معظم‌له آورده شده و سپس مفاهیم مستتر در بیانات و مقوله‌های مرتبط با آنها استخراج و طبقه‌بندی شده است. در ادامه مفاهیم و مقوله‌های موجود در بیانات مقام معظم رهبری (در خصوص تحول‌گرایی) شناسایی و معرفی شده است.

– عوامل ایجاد کننده تحول

در جدول شماره ۳ و بر اساس کدگذاری باز، عوامل ایجاد کننده تحول شامل ۱۶ مفهوم است که این ۱۶ مفهوم در ۷ مقوله (رهبری و فرماندهی تحول، نقش تجربه و معرفت قبلی در تحول، امدادهای غیبی، تلاش و همت، نقش جوانان، نقش معلم و اکتفا نکردن به وضع موجود) طبقه‌بندی شده است.

جدول شماره ۳: عوامل ایجاد کننده تحول

مقوله	زمان و مکان بیانات	مفهوم	متن بیانات
	سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی‌ویکمین سالگرد رحلت امام خمینی ۹۹/۳/۱۴	رهبری تحول	یک دست هدایت‌گر مورد اطمینانی بالاسر این تحول وجود داشته باشد.
	سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی‌ویکمین سالگرد رحلت امام خمینی ۹۹/۳/۱۴	تحول‌خواهی	امام، روحاً، هم یک انسان تحول‌خواه بود، هم تحول‌آفرین بود.
	دیدار با اعضای ستاد برگزاری سالگرد ارتحال امام خمینی (ره) (۱۳۸۴/۰۳/۱۰)	منادی تحول	این شخصیت جامع نه در بین علمای بزرگ ما نظیر دارد؛ نه در بین زمامداران این کشور نظیر دارد؛ نه در بین مصلحان و منادیان تحول در این کشور نظیر دارد.
	بیانات با اعضای ستاد برگزاری مراسم سالگرد ارتحال امام خمینی (۱۳۸۴/۰۳/۱۰)	مردان خدا	مردان خدا تاریخ را متحول می‌کنند.
	سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی‌ویکمین سالگرد رحلت امام	فرماندهی تحول	در ایجاد تحول، نقش او صرفاً نقش یک معلم و استاد و مدرّس نبود؛ نقش یک فرمانده داخل در

مقوله	زمان و مکان بیانات	مفهوم	متن بیانات
	خمینی ۹۹/۳/۱۴		عملیات و نقش یک رهبر به معنای واقعی بود.
تحول معرفتی و فکری	بیانات در اجلاس بین‌المللی بیداری اسلامی (۱۳۹۰/۰۶/۲۶)	تراکم معرفت‌ها و تجربه‌ها	تحولات بزرگ اجتماعی، همواره متکی به پشتوانه‌های تاریخی و تمدنی و محصول تراکم معرفت‌ها و تجربه‌ها است.
	سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی‌ویکمین سالگرد رحلت امام خمینی ۹۹/۳/۱۴	پشتوانه فکری	تحول صحیح احتیاج دارد به پشتوانه فکری؛ یعنی هر حرکت بی‌پشتوانه فکری را نمی‌شود تحول دانست.
	بیانات در جمع بسیجیان اردوی علویون (۱۳۸۰/۰۸/۲۱)	تحول انسانی	تحول انسان، اساس همه تحولات عالم است.
امداد غیبی	پیام نوروزی سال (۰۱/۰۱/۰۱) ۱۳۶۹	خدا	ایجاد تحول کار خداست.
تلاش و همت	پیام نوروزی به مناسبت حلول سال ۱۳۶۹ (۰۱/۰۱/۱۳۶۹)	تلاش و همت تحول	ما موظفیم که برای این تحول در درون و در زندگی خود و در جهان، اقدام و تلاش کنیم و همت بگماریم.
جوانان	بیانات در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۲/۰۹/۱۹)	جوانان موتور تحولات	نسل جوان در هر جامعه، موتور حرکت تحولات اجتماعی و تحولات سیاسی است.
اکتفا نکردن	سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی‌ویکمین سالگرد رحلت امام خمینی (۹۹/۳/۱۴)	اکتفا نکردن به داشته‌ها	اکتفا نکردن به داشته‌های موجود؛ منشأ تحول می‌تواند این باشد.
معلم	بیانات در دیدار فرهنگیان و معلمان کرمان (۱۳۸۴/۰۲/۱۲)	نقش اساسی معلم	هیچ تحولی - چه مثبت، چه منفی - در جامعه صورت نمی‌گیرد، مگر اینکه معلم و دستگاه تعلیم و تربیت در آن نقش اساسی دارد.

- حوزه‌های تحول

پس از کدگذاری بیانات، تعداد ۳۰ مفهوم در این خصوص شناسایی و این ۳۰ مفهوم در ۷ مقوله (تحول در حوزه فرهنگ، تحول نظام اداری، تحول روحی و معنوی، تحول علمی، تحول در آموزش و پرورش، تحول حوزه علمیه، تحول در حوزه اقتصاد و عدالت)

طبقه‌بندی شد (جدول شماره ۴).

جدول شماره ۴: حوزه‌های تحول

مقوله	زمان و مکان بیانات	مفهوم	متن بیانات
روحي و معنوي	سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی‌ویکمین سالگرد رحلت امام خمینی ۹۹/۳/۱۴	تحول در خود شناسی	تحول دیگر، تحول در نگاه مردم به خودشان و به جامعه‌شان بود؛ ملت ایران نسبت به خود یک نگاه حقارت‌پندارانه داشت.
	سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی‌ویکمین سالگرد رحلت امام خمینی ۹۹/۳/۱۴	تحول در روحیه	یک تحول، تحول در روحیه‌ی خمودگی و تسلیم ملت بود.
	بیانات در همایش ملی نخبگان ۱۳۹۱/۰۷/۱۲	تحول فکری	ما تحول و پیشرفت در علم داریم، پیشرفت در فکر هم باید پیدا کنیم.
	سخنرانی در سی‌ویکمین سالگرد رحلت امام ۹۹/۳/۱۴	تحول در دین	یک تحول دیگری که امام به وجود آورد، تحول در نگاه به دین بود.
	سخنرانی در سی‌ویکمین سالگرد رحلت امام ۹۹/۳/۱۴	تحول در نگاه به دین	یک نمونه‌ی دیگر از این تحول در نگاه به دین و مسائل دینی، پافشاری بر تعبد بود در عین نگاه نوگرایانه به مسائل است.
	بیانات در دیدار اعضای برگزارکننده کنگره حج ۱۳۷۱/۰۲/۱۶	حرکت به حیات معنوی	باید متحول بشویم. باید به سمت حیات معنوی اولیای خدا حرکت کنیم. این، علاج همه دردها در دنیا و برای همه است.
	سخنرانی در سی‌ویکمین سالگرد رحلت امام ۹۹/۳/۱۴	تحول روحی جوانان	تحول‌ی که در روحیه جوان‌ها وارد شده و واقع شده است، از غلبه بر رژیم طاغوت بالاتر است.
فرهنگ	سخنرانی در سی‌ویکمین سالگرد رحلت امام ۹۹/۳/۱۴	خانواده	در زمینه مسائل خانواده به معنای واقعی کلمه باید تحول ایجاد کنیم.
	بیانات در خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران	تحول در فرهنگ	در فرهنگ و در اخلاق عمومی مردم، روز به روز بایستی تحول صورت گیرد و پیشرفت حاصل گردد.

مقوله	زمان و مکان بیانات	مفهوم	متن بیانات
	۱۳۷۹ / ۰۲ / ۲۳		
	سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی‌ویکمین سالگرد رحلت امام خمینی ۹۹/۳/۱۴	تحول در مسائل اساسی	ملت ایران یک ملتی بود که با مسائل اساسی سرنوشت خودش هیچ سر و کاری نداشت، مردم تسلیم بودند، خمود بودند.
	دیدار با شورای سیاست‌گذاری صدا و سیما ۱۳۶۹ / ۱۲ / ۱۴	سیاست‌گذاری	سیاست‌گذاری هم خود یک امر متطور و در حال تحول دائمی است.
نظام اداری	بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران ۱۳۷۹ / ۰۲ / ۲۳	تحول اداری	در امور حکومت و اداره کشور، روز به روز روش‌های جدید، کارهای جدید، فکرهای جدید و آرمان‌های جدید را دنبال کنند.
	بیانات در دیدار اعضای هیئت دولت ۱۳۹۰ / ۰۶ / ۰۶	نظام اداری	تحول نظام اداری یک کار لازم است که باید انجام بگیرد.
	بیانات در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیئت دولت ۱۳۹۰ / ۰۶ / ۰۶	تحول علوم انسانی	جایگاه علوم انسانی در دانشگاه‌ها و در مراکز آموزش و تحقیق، یک کار اساسی است.
	بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در ششمین همایش ملی نخبگان جوان ۱۳۹۱ / ۰۷ / ۱۲	تحول علمی	ما تحول در علم و پیشرفت در علم داریم، پیشرفت در فکر هم باید پیدا کنیم.
علمی	بیانات در دیدار با وزیر و رؤسای دانشگاه‌های سراسر کشور ۰۵ / ۲۳ / ۱۳۶۹	تحولات علمی	یکی از آن تحولات هم، در مقوله علم در این کشور است.
	سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی‌ویکمین سالگرد رحلت امام خمینی ۹۹/۳/۱۴	اهمیت تحول علمی	همین تحول علمی‌ای که به‌وجود آمده چیز کوچکی نیست، چیز خیلی مهمی است.
آموزش و	بیانات در دیدار	تحول بنیادین	تحول آموزش و پرورش، یک کار بنیانی است.

مقاله	زمان و مکان بیانات	مفهوم	متن بیانات
پرورش	رئیس‌جمهوری و اعضای هیئت دولت ۰۶/۰۶/۱۳۹۰		
	بیانات با معلمان کشور ۰۲/۱۲/۰۶	احتیاج به تحول	ما در آموزش و پرورش احتیاج به تحول داریم.
	سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی‌ویکمین سالگرد رحلت امام خمینی ۹۹/۳/۱۴	احتیاج به تحول	در زمینه مسائل آموزشی ما واقعاً احتیاج داریم به تحول.
حوزه علمی	بیانات در دیدار با مدیر مسئول و هیئت تحریریه‌ی مجله‌ی حوزه ۱۳۷۰/۱۱/۲۸	تحول تدریجی	اگرچه تحول حوزه خیلی کند و بطیء و ناسازگار با ضرورت و اقتضاء است، لیکن به‌رحال دارد تحول پیدا می‌کند.
	بیانات در دوره‌ی جدید درس خارج فقه ۱۳۷۱/۰۶/۲۹	تحول حوزه	حوزه‌ها، از تحولات عالم نایستی برکنار بمانند.
	سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی‌ویکمین سالگرد رحلت امام خمینی ۹۹/۳/۱۴	تحول در مبانی معرفتی	در یک حوزه تخصصی‌تر، تحول در مبانی معرفتی کاربردی است.
	بیانات در خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران ۱۳۷۹/۰۲/۲۳	فکرهای جدید	در حوزه‌های علمی، بایستی انسان‌های با فکر و شجاع و روشن‌بین، روز به روز روش‌های جدید، کارهای جدید، فکرهای جدید و آرمان‌های جدید را دنبال کنند.
اقتصاد و عدالت	بیانات در دیدار مسئولان اقتصادی و دست‌اندرکاران اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی ۱۳۸۵/۱۱/۳۰	ارائه الگوی اقتصادی	تحولاتی که در زمینه‌ی اقتصادی انجام گرفته، متناسب با تحولات در بخش‌های دیگر نیست. ما باید می‌توانستیم یک الگوی موفق از اقتصاد به دنیا عرضه کنیم.
	سخنرانی تلویزیونی در سی‌ویکمین سالگرد رحلت امام خمینی ۹۹/۳/۱۴	اقتصاد بدون نفت	در زمینه اقتصاد تحول به این است که ما بتوانیم بند ناف اقتصاد کشور را از نفت قطع کنیم.
	سخنرانی تلویزیونی در	تحول در عدالت	یکی از مسائلی که امروز باید حتماً تحول در آن به

مقوله	زمان و مکان بیانات	مفهوم	متن بیانات
	سی‌ویکمین سالگرد رحلت امام خمینی ۹۹/۳/۱۴		وجود بیاید، مسئله عدالت است

ماهیت تحول

بر اساس کدگذاری باز بیانات مقام معظم رهبری، ماهیت تحول در ۹ مفهوم و سه مقوله طبقه‌بندی شد. تحول از نظر ماهیت در سه مقوله بنیادی، تدریجی و زمانبر بودن قابل طبقه‌بندی است (جدول شماره ۵).

جدول شماره ۵: ماهیت تحول‌گرایی

مقوله	زمان و مکان بیانات	مفهوم	متن بیانات
بنیادی	سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی‌ویکمین سالگرد رحلت امام خمینی ۹۹/۳/۱۴	جهش و حرکت بزرگ	تحول یعنی به حال برتری با شکل واضحی دست یافتن؛ یعنی یک جهش، یک حرکت بزرگ.
	دیدار وزیر و مدیران آموزش و پرورش ۱۳۸۶/۰۵/۰۳	حرکت ریشه‌ای	تحول یک حرکت ریشه‌ای است و شما‌هایی توانید بکنید.
	دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی ۱۳۹۰/۰۳/۲۳	زیر و رو شدن	تحول، یعنی در بعضی از موارد، زیر و رو شدن
تدریجی	سخنرانی تلویزیونی در سی‌ویکمین سالگرد رحلت امام خمینی ۹۹/۳/۱۴	تدریجی بودن	تحول لزوماً یک حادثه‌ی دفعی نیست؛ گاهی تحول تدریجاً انجام می‌گیرد.
	بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری (۱۳۹۰/۰۶/۱۷)	پیش رفتن به سمت درست	تحول یعنی تکمیل، پیش رفتن به سمت آنچه که درست‌تر است.
	بیانات در دیدار اعضای موسسه عالی فقه و علوم اسلامی ۱۳۹۷/۱۲/۱۳	دگرگونی دائمی	تحول یعنی یک دگرگونی که هر روز کامل‌تر و بهتر و قوی‌تر و عمیق‌تر می‌شود.
	سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی‌ویکمین سالگرد رحلت امام خمینی ۹۹/۳/۱۴	حرکت نوبه نو محتوایی	معنای اساسی تحول این است: حرکت نوبه‌نوی محتوایی
زمانی زمانبر	بیانات در دیدار فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی	زمان بر بودن تحول	دگرگونی‌های عمیق در ظرف شش ماه و یک سال و پنج سال به وجود نمی‌آید.

مقوله	زمان و مکان بیانات	مفهوم	متن بیانات
	۱۳۹۴/۰۶/۲۵		
	بیانات در دیدار فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ۱۳۹۴/۰۶/۲۵	همیشگی بودن تحول	اصلاً دگرگونی و صبرورت- یعنی حالی به حالی شدن، تحول- اصلاً حدّ یقف ندارد؛ هیچ وقت تمام نمیشود؛

مدیریت و برنامه‌ریزی تحول

بر اساس کدگذاری بیانات، مشخص شد که از نظر معظم‌له، تحول بایستی برنامه‌ریزی و مدیریت شود. تعداد ۱۰ مفهوم در این بعد شناسایی و این ۱۰ مفهوم در دو مقوله کلان بنام مدیریت تحول و برنامه‌ریزی تحول طبقه‌بندی شدند (جدول شماره ۶).

جدول شماره ۶: مدیریت و برنامه‌ریزی تحول

مقوله	زمان و مکان بیانات	مفهوم	متن بیانات
برنامه‌ریزی	بیانات در دیدار طلاب، فضلا و اساتید حوزه علمیه قم ۱۳۸۹/۰۷/۲۹	برنامه‌ریزی تحول	بزرگان حوزه، مراجع تقلید، اندیشمندان، دانشمندان و فضلا باید دامن‌ها را به کمر بزنند، همت کنند، این تحول را برنامه‌ریزی کنند، هدایت کنند، مدیریت کنند.
	دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری ۱۳۸۸/۱۲/۰۶	چارچوب تحول	همه تحولات باید در چهارچوب باشد.
	بیانات تلویزیونی سالگرد رحلت امام ۱۳۹۹/۳/۱۴	نقش زمان	ایشان بزرگ‌ترین تحولات را در دوران خودشان، در زمان خودشان در حوزه‌های متعددی و در عرصه‌های متنوع زیادی ایجاد کردند.
	بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار با دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد ۱۳۸۶/۰۲/۲۵	برنامه‌ریزی تحول	تحولی که به پیشرفت منتهی می‌شود، باید طوری برنامه‌ریزی و ترتیب داده شود که انسان بتواند در آن به رشد و تعالی برسد.
	بیانات در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه‌های استان سمنان ۱۳۸۵/۰۸/۱۸	تحول بدون هرج و مرج	تحول را بعضی با آنارشسیسم و هرج‌ومرج و هرچی به هرچی بودن، اشتباه می‌کنند.
	بیانات در دیدار با هیئت دولت ۱۳۸۴/۰۶/۰۸	محاسبه عقلانی	محاسبه عقلانی گاهی اوقات خودش منشأ تحولات عظیمی می‌شود.
	بیانات در دیدار طلاب، فضلا و اساتید حوزه علمیه قم ۱۳۸۹/۰۷/۲۹	مدیریت منسجم	آیا این تحول پیچیده‌ی گسترده دامن و همه‌جانبه و ذو اضلاع، بدون یک مدیریت منسجم امکان‌پذیر است؟

مقوله	زمان و مکان بیانات	مفهوم	متن بیانات
مدیریت تحول	بیانات در دیدار دانشگاهیان استان سمنان ۱۸/۰۸/۱۳۸۵	مدیریت تحول	تحول را باید مدیریت کرد تا به ساختارشکنی و شالوده‌شکنی و بر هم زدن پایه‌های هویت ملی نینجامد.
	دیدار با اساتید حوزه‌های علمیه کشور ۰۸/۰۹/۱۳۸۶	مدیریت تحول	ما باید مدیریت کنیم که این تحول در جهت درست انجام بگیرد.
	بیانات تلویزیونی سالگرد رحلت امام ۱۴/۳/۱۳۹۹	میدانی وارد عمل شدن	ایشان میدانی وارد مسئله‌ی تحول شدند، نه فقط گفتاری و دستوری.

– حیطه‌های تحول

بر اساس کد گذاری بیانات تعداد ۱۳ مفهوم در این بعد شناسایی شد و حیطه‌های تحول در سه مقوله جهانی، ملی و فردی طبقه‌بندی شد (جدول شماره ۷).

جدول شماره ۷: حیطه‌های تحول

مقوله	زمان و مکان بیانات	مفهوم	متن بیانات
ملی	بیانات در دیدار طلاب، فضلا و اساتید حوزه علمیه قم (۲۹/۰۷/۱۳۸۹)	تحول آفرینی ملی	از تحول آفرینی روحی در یک مجموعه‌ای از طلاب جوان در قم تا تحول آفرینی وسیع در عموم ملت ایران را آغاز کردند.
	بیانات در دیدار طلاب، فضلا و اساتید حوزه علمیه قم (۲۹/۰۷/۱۳۸۹)	بزرگترین تحولات	ایشان بزرگ‌ترین تحولات را در دوران خودشان، در زمان خودشان در حوزه‌های متعددی و در عرصه‌های متنوع زیادی ایجاد کردند.
	بیانات تلویزیونی سالگرد رحلت امام (۱۴/۳/۱۳۹۹)	به طوفان در آوردن	ملت مثل یک اقیانوس است؛ به طوفان درآوردن یک اقیانوس کار هر کسی نیست.
	بیانات در دیدار طلاب، فضلا و اساتید حوزه علمیه قم (۲۹/۰۷/۱۳۸۹)	تحول تمدنی	ما به دلایل گوناگون قادریم که در بخش‌های مختلف تمدنی کشور و تمدنی نظام، تحول ایجاد بکنیم.
	دیدار با مسئولان کمیته امداد (۱۲/۱۲/۱۳۷۰)	تحول جامعه	در جامعه‌ی اسلامی دائماً باید سیوررت و تحول وجود داشته باشد.
	بیانات در دیدار طلاب، فضلا و اساتید حوزه علمیه قم (۲۹/۰۷/۱۳۸۹)	تحول امور جهانی	در خواسته‌های مردم آن چنان تحولی به وجود آمد که از این چیزهای حقیر، کوچک، محلی و محدود تبدیل شد به یک امور اساسی، بزرگ،

مقوله	زمان و مکان بیانات	مفهوم	متن بیانات
جهانی			انسانی، و جهانی
	بیانات در دیدار طلاب، فضلا و اساتید حوزه علمیه قم (۱۳۸۹ / ۰۷ / ۲۹)	تحول در نگاه جهانی	تحول مهم دیگری که به وجود آوردند که شاید از بعضی از این تحولات مهم تر بود، عبارت است از تحول در نگاه به قدرت های جهانی
	بیانات در کنفرانس اتحادیه بین المجالس سازمان (۱۳۹۶/۱۰/۲۶)	نقش آفرینی تحول جهانی	در همهی عالم احساس می شود تحولاتی در حال وقوع است؛ بایستی در این تحولات، نقش ایفا کرد.
	دیدار با طلاب حوزه ی علمیه ی قم (۱۳۷۰/۱۱/۳۰)	تحول جهانی	تحولی که امام ایجاد کرد، منحصر و محدود به ایران که نیست.
فردی	بیانات در دیدار طلاب، فضلا و اساتید حوزه علمیه قم (۱۳۸۹ / ۰۷ / ۲۹)	تحول آفرینی روحی	از تحول آفرینی روحی در یک مجموعه ای از طلاب جوان در قم تا تحول آفرینی وسیع در عموم ملت ایران را آغاز کردند.
	بیانات در دیدار طلاب، فضلا و اساتید حوزه علمیه قم (۱۳۸۹ / ۰۷ / ۲۹)	تحول انسانی	در خواسته های مردم آنچنان تحولی به وجود آمد که از این چیزهای حقیر، کوچک، محلی و محدود تبدیل شد به یک امور اساسی، بزرگ، انسانی، و جهانی
	پیام نوروزی به مناسبت حلول سال (۱۳۷۷ / ۰۱ / ۰۱)	تحول اخلاقی و درونی	انسان اگر بخواهد در وضعیت جامعه ی خود، کشور خود و زندگی خود، تحول ایجاد کند، باید این تحول را در خود آغاز کند تحول اخلاقی، تحول درونی
سازمانی	بیانات در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت (۱۳۸۶/۰۶/۰۴)	تغییر تشکیلات	تغییراتی که در ساخت عمومی تشکیلات دستگاه و دولت داده می شود، خیلی کارهای اساسی ای است.
	بیانات در دیدار کارگزاران نظام (۱۳۷۹/۴/۲۲)	اصلاحات اداری	اصلاح ساختار اداری، کار بسیار دشوار و پیچیده و سنگینی است.

– نقش مردم و نخبگان در تحول

بر اساس کدگذاری بیانات به نقش مردم و نخبگان در تحول تاکید شده است. در این بعد تعداد شش مفهوم شناسایی شد که این شش مفهوم در دو مقوله نخبگان و مردم طبقه بندی شد (جدول شماره ۸).

جدول شماره ۸: نقش مردم و نخبگان در تحول

مقوله	زمان و مکان بیانات	مفهوم	متن بیانات
مردم	بیانات تلویزیونی سالگرد رحلت امام ۱۳۹۹/۳/۱۴	تحول در مطالبات	این ملت تبدیل شدند به یک ملت مطالبه‌گر؛ نمونه‌اش قضایای سال ۴۱ است.
	بیانات در درس خارج فقه ۷۰ / ۰۶ / ۳۱	برخورد فعال با تحول	بایستی با تحولات جهانی آشنا بود، تا برخورد انفعالی پیش نیاید.
	دیدار با مردم کرمانشاه ۹۰ / ۰۷ / ۲۰	مردم به‌عنوان معیار تحول	در همه تحولات و جنبش‌های گوناگون اجتماعی بزرگ، نقش مردم، معیار است.
	بیانات تلویزیونی سالگرد رحلت امام ۱۳۹۹/۳/۱۴	اجتماعات عظیم مردمی	این ملت تبدیل شدند به یک ملت مطالبه‌گر؛ نمونه‌اش اجتماعات عظیم مردم در شهرهای مختلف است.
نخبگان	دیدار با دانشگاهیان سمنان ۸۵ / ۰۸ / ۱۸	نقش نخبگان در تحول	وظیفه‌ی نخبگان فکری و فرهنگی جامعه و حوزه و دانشگاه، مدیریت تحول است.
	دیدار با دانشگاهیان سمنان ۸۵ / ۰۸ / ۱۸	بازگذاشتن راه تحول	باید راه آزاداندیشی و نوآوری و تحول را باز گذاشت.

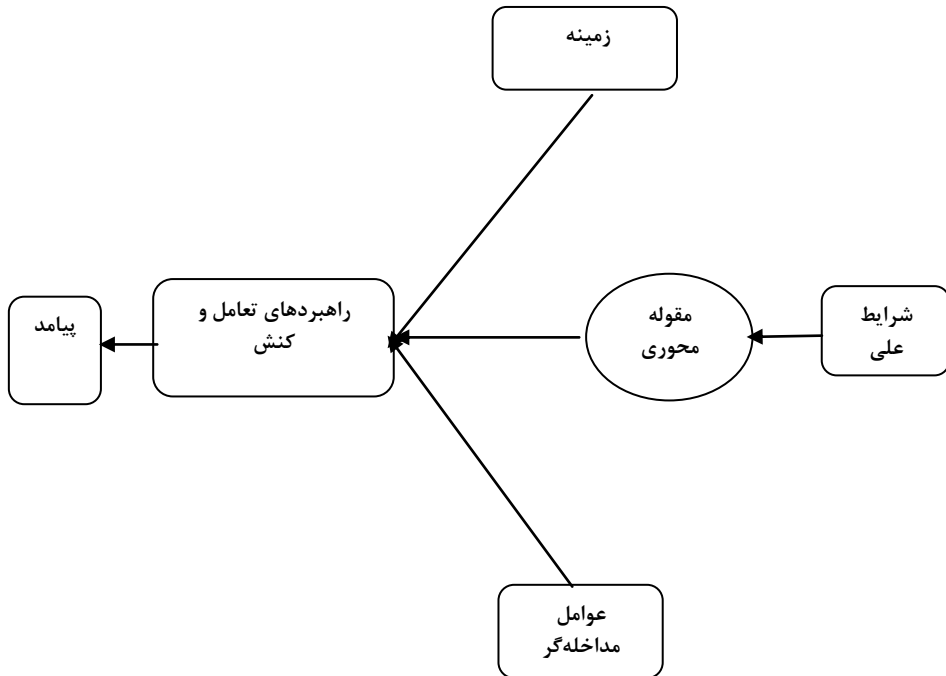
- نتایج و پیامدهای تحول

بر اساس کدگذاری بیانات، نتایج و پیامدهای تحول در چهار مقوله عزت و استقلال ملی، پیشرفت، حفظ جهت‌گیری انقلاب، و بازدارندگی طبقه‌بندی شد (جدول شماره ۹).

جدول شماره ۹: نتایج و پیامدهای تحول

مقوله	زمان و مکان بیانات	مفهوم	متن بیانات
عزت و استقلال ملی	سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی و یکمین سالگرد رحلت امام خمینی ۹۹/۳/۱۴	ملت مستقل	همین ملتِ خمود و تسلیم را تبدیل کردند به یک ملتِ مطالبه‌گر
	سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی و یکمین سالگرد رحلت امام خمینی ۹۹/۳/۱۴	استقلال	امام مطالبات کوچک مردم را تبدیل به مطالبات بزرگی همانند مطالبه استقلال، آزادی کرد.
	سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی و یکمین سالگرد رحلت امام خمینی ۹۹/۳/۱۴	عزت و اعتماد به نفس ملی	مردم احساس حقارت می‌کردند، احساس توانایی نمی‌کردند؛ امام این را تبدیل کرد به احساس عزت، احساس اعتماد به نفس
پیشرفت	بیانات در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه‌های استان سمنان ۱۳۸۵/۰۸/۱۸	پیشرفت	خوب، این تحول برای چیست؟ برای پیشرفت
	بیانات در دانشگاه فردوسی مشهد (۱۳۸۶/۰۲/۲۵)	پیشرفت	باید تحول را مدیریت کرد، تا به پیشرفت بینجامد.
حفظ و جهت گیری انقلاب	بیانات در بیست و یکمین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی (ره) ۱۳۸۹/۰۳/۱۴	حفظ جهت گیری انقلاب	چالش اصلی همه تحولات بزرگ اجتماعی - از جمله انقلاب‌ها - صیانت از جهت‌گیری‌های اصلی این انقلاب یا این تحول است.
	بیانات در دیدار دانشجویان کرمانشاه ۱۳۹۰/۰۷/۲۴	ثبات و تحول	نظام جمهوری اسلامی، هم ثبات دارد، هم تحول دارد.
	سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی و یکمین سالگرد رحلت امام خمینی ۹۹/۳/۱۴	زنده ماندن انقلاب	زنده ماندن انقلاب به این است که پی‌درپی نوآوری داشته باشد، تحول داشته باشد.
	بیانات در خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران ۱۳۷۹/۰۲/۲۳	انقلاب تحولی	انقلاب، یک تحول بنیادین براساس یک سلسله ارزش‌هاست.
بازدارندگی	سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی و یکمین سالگرد رحلت امام خمینی ۹۹/۳/۱۴	بازدارندگی دفاعی	ما امروز به تحول احتیاج داریم، در بخش‌های مختلف؛ در توانایی‌های دفاعی که امروز توانایی‌های دفاعی ما در حقیقت و در واقع نزدیک به حد بازدارندگی است.

گام دوم، کدگذاری محوری: هدف این مرحله، برقراری رابطه بین مقولات تولید شده در مرحله کدگذاری باز است. این کار بر اساس یک سرمشق جامع و کلی، موسوم به الگوی پارادایم^۱ انجام می‌شود و به نظریه پرداز کمک می‌کند تا نظریه فراگرد اجتماعی مورد مطالعه را راحت‌تر توسعه دهد (نمودار ۴).

نمودار ۴- مدل پارادایم (استراوس و کوربین^۲، ۱۹۹۸)

برابر نمودار ۴، بخش‌های گوناگون مدل پارادایم عبارتند از:

- شرایط علی^۳: این شرایط، باعث ایجاد و توسعه پدیده یا مقوله محوری می‌شوند.
- طبقه محوری^۴: پدیده یا مقوله محوری عبارت است از ایده (انگاره، تصور) پدیده‌ای که اساس و محور فراگرد است.

1. Paradigm Model
2. Strauss & Corbin,
3. Causal Conditions
4. Central Category

- **زمینه^۱:** به شرایط خاصی که بر راهبردها تأثیر می‌گذارند، زمینه گفته می‌شود. شرایط زمینه‌ای را مجموعه‌ای از مفاهیم، مقوله‌ها یا متغیرهای زمینه‌ای تشکیل می‌دهند.
 - **راهبردهای تعامل و کنش^۲:** کنش‌ها و برهم‌کنش‌ها، بیانگر رفتارها، فعالیت‌ها و مراودات هدف‌مندی هستند که در پاسخ به مقوله محوری و تحت تأثیر شرایط مداخله‌گر، اتخاذ می‌شوند.
 - **عوامل مداخله‌گر^۳:** شرایط مداخله‌گر، شرایط عمومی و ساختاری هستند که مداخله سایر عوامل را تسهیل یا محدود می‌کنند.
 - **پیامد^۴:** مقوله‌ای که در رابطه با آن، نظریه ارائه می‌شود و نتیجه راهبردهای تعامل و کنش است، پیامد خوانده می‌شود.
- نمودار ۵ که حاصل تجزیه و تحلیل مجدد داده‌ها بر اساس الگوی پارادیمی است، بیانگر نتایج کدگذاری محوری در این تحقیق است؛ بر این اساس، بعد « ماهیت تحول و تحول‌گرایی» به منزله مقوله محوری در نظر گرفته شد. مقام معظم رهبری در اکثر سخنرانی‌های مرتبط با تحول، ابتدا شرحی از ماهیت تحول و تحول‌گرایی ارائه فرموده‌اند و سپس به چگونگی اجرای تحول و مدیریت آن پرداخته‌اند. مقام معظم رهبری می‌فرمایند «تحول‌خواهی لزوماً به معنای اعتراض نیست؛ بلکه به معنای گرایش مستمر به بهتر شدن است»^۵. همانطور که از نظر گذشت، ماهیت تحول در سه مقوله تحول بنیادی، تحول تدریجی، و ماهیت زمانی تحول طبقه‌بندی شد. همچنین تعدادی از مقوله‌ها به عنوان شرایط علی موثر بر پدیده محوری انتخاب شدند؛ یعنی عوامل ایجادکننده تحول (رهبری و فرماندهی، تجربه و معرفت، جوانان، امدادهای غیبی، تلاش و همت، اکتفا نکردن به شرایط موجود، و معلمان) به عنوان پیش‌شرط ضروری برای ایجاد تحول هستند. همچنین معظم‌له در بیانات خود به نقش مردم و نخبگان در

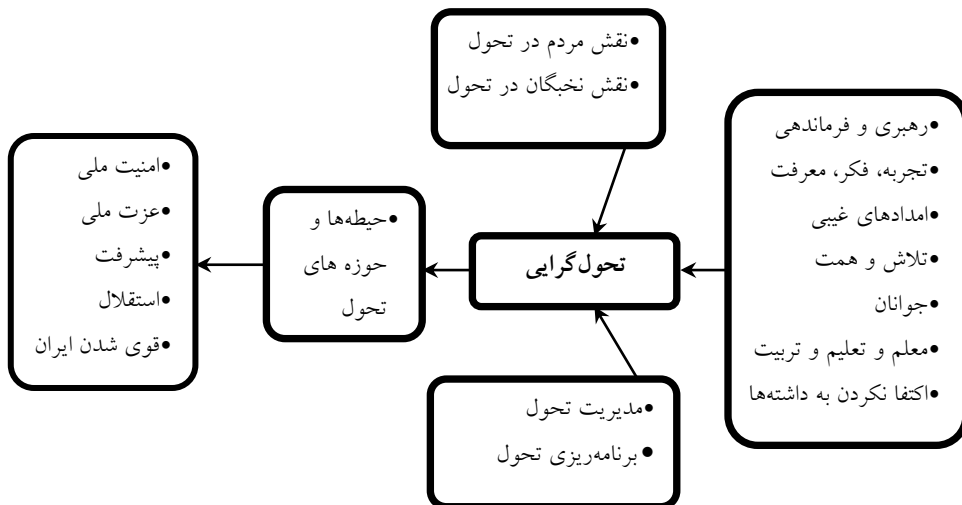
1. Context
2. Action & Interaction Strategies
3. Intervening Conditions
4. Outcome

۵. سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی و یکمین سالگرد رحلت امام خمینی (ره) ۱۳۹۹/۳/۱۴

تحول اشاره فرموده‌اند. همانطور که می‌دانیم در صورت شکل‌گیری و فراهم شدن بستر نظری و پذیرش انگاره‌ها، افراد خود را برای تغییر در سطح امور اجتماعی و رفتاری آماده می‌کنند. بنابراین نقش مردم و نخبگان به‌عنوان شرایط موثر بر تحول‌گرایی انتخاب شد. همچنین معظم‌له به تحول از نوع هرج و مرج و آنارشیزم معتقد نیستند و به تحولی اعتقاد دارند که در آن برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح وجود داشته باشد. بنابراین برنامه‌ریزی و مدیریت تحول به‌عنوان دو مقوله مداخله‌گر در تحول‌گرایی هستند. بالاخره، وجود تحول‌گرایی خود را در حوزه‌های تحول و در حیطه‌های تحول نشان خواهد داد؛ به‌عبارت‌دیگر اگر در جامعه‌ای تحول وجود داشته باشد، منجر به دگرگونی در حوزه‌های مختلف و در حیطه‌های مختلف می‌شود. بنابراین، دو مقوله اصلی حوزه‌های تحول و حیطه‌های تحول (تحول فکری، تحول ملت، تحول جهانی) به‌عنوان راهبرد انتخاب شد. مقام معظم رهبری در خصوص حوزه‌های تحول می‌فرمایند: «ما در زمینه‌های گوناگونی به معنای واقعی کلمه، تحول پیدا کرده‌ایم و قدرتمندتر از گذشته شده‌ایم و در مواردی سرزنده‌تر از گذشته شده‌ایم»^۱. همچنین پیامدهای حاصل از حوزه‌ها و حیطه‌های مختلف شامل پیشرفت، عزت، استقلال و بازدارندگی خواهد شد. مقام معظم رهبری می‌فرمایند: «تحولی که به پیشرفت منتهی می‌شود، باید طوری برنامه‌ریزی و ترتیب داده شود که انسان بتواند در آن به رشد و تعالی برسد»^۲. در نمودار ۵، الگوی پارادایمی تحول‌گرایی و در نمودار ۶، الگوی منظومه‌ای ارائه شده است.

۱. سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی و یکمین سالگرد رحلت امام خمینی (ره) ۱۳۹۹/۳/۱۴

۲. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار با دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد ۱۳۸۶/۰۲/۲۵

نمودار شماره ۵: الگوی پارادایمی اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در خصوص تحول‌گرایی

نمودار شماره ۶: الگوی منظومه‌ای تحول‌گرایی در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

گام سوم، کدگذاری انتخابی: کدگذاری انتخابی، مرحله اصلی نظریه‌پردازی است که بر اساس نتایج دو مرحله قبلی کدگذاری به تولید نظریه می‌پردازد. نظریه حاصل شامل ایده‌ها و نمونه‌هایی است که می‌تواند در پژوهش‌های بعدی مورد بررسی قرار گیرد (کرسول، ۲۰۰۴)^۱ و در قالب قضایا مطرح می‌شود.

قضایای نظریه‌مبنای^۲ پیشنهادی «تحول‌گرایی در سپهر اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)»

قضایای نظریه‌مبنا، روابط کلی بین طبقه محوری و سایر طبقات را نشان می‌دهند؛ به شکلی که در نهایت به نتیجه و پیامد نهایی منجر خواهند شد. در اینجا شش قضیه مطرح می‌شوند. از آنجا که نظریه‌پردازی داده‌بنیاد منجر به تولید روابط مفهومی می‌شود، هر یک از قضایای زیر، در قالب فرضیه برای پژوهش‌های بعدی قابل بررسی و سنجش است.

قضیه ۱: رهبری و فرماندهی، تجربه، فکر، معرفت، امدادهای غیبی، تلاش و همت، جوانان، معلم و تعلیم و تربیت و اکتفا نکردن به داشته‌ها به منزله شرایط علی، بر طبقه محوری (تحول‌گرایی) تاثیرگذار است.

قضیه ۲: تحول‌گرایی، به مثابه طبقه محوری، بر راهبردهای تعامل و کنش (مطرح در قضیه ۵) موثر است.

قضیه ۳: عواملی چون مدیریت تحول و برنامه‌ریزی تحول در تحول، به منزله عوامل مداخله‌گر، بر راهبردهای تعامل و کنش موثرند.

قضیه ۴: نقش مردم در تحول و نقش نخبگان به‌عنوان بستر و زمینه‌ساز، بر راهبردهای تعامل و کنش موثر خواهد بود.

قضیه ۵: حیطه‌ها و حوزه‌های تحول به‌عنوان راهبردهای تعامل و کنش قابل توجه هستند.

قضیه ۶: حرکت تحولی با مختصات مطرح در سپهر اندیشه مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) منتج به موارد ذیل خواهد شد: امنیت ملی، عزت ملی، پیشرفت، استقلال و قوی شدن ایران.

نتیجه‌گیری

تحول‌گرایی در جمهوری اسلامی ایران با نهضت امام خمینی در سطح نظام ملی آغاز و سپس به زیرنظام‌های مختلف کشور تسری پیدا کرد. پس از رحلت حضرت امام^(ره)، مقام معظم رهبری به‌عنوان سکandar کشتی انقلاب، متناسب با تحولات بشری در ابعاد سیاسی، علمی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، نظامی و غیره، ایجاد تغییر و تحولات در نظام کلان جمهوری اسلامی و زیر نظام‌های آن را مطرح فرموده‌اند.

همانطور که در ادبیات تحقیق اشاره شد، رهبری در کانون تحول قرار داشته و محور اصلی آن است. تحول و تحول‌خواهی صحیح و اساسی بدون تبعیت از «رهبر تحول» سر از ناکجا آباد در خواهد آورد. بنابراین، مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) با رصد آخرین تحولات بشری در حوزه‌های مختلف سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، دینی، نظامی، علمی و غیره، مختصات تحول‌گرایی را در سطوح مختلف نظام جمهوری اسلامی ایران و زیر نظام‌های مختلف آن مطرح فرموده‌اند.

از جمله این مختصات می‌توان به مدیریت و برنامه‌ریزی تحول، عوامل ایجاد کننده تحول، حوزه‌ها و حیطة‌های تحول، در چارچوب بودن تحول و حفظ ارزش‌های اسلامی و انقلابی در مسیر تحول اشاره کرد. معظم‌له در سال‌های گذشته در راستای ایجاد تحول در نظام کلان جمهوری اسلامی، الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت را مطرح کرده‌اند که در نوع خود، یک اقدام و حرکت تحولی در سطح ملی تلقی می‌شود. بالاخره معظم‌له اخیراً کلمه «ایران قوی» را مطرح فرموده‌اند.

ایران قوی با درجا زدن در کارها و اجتناب از تحول‌گرایی محقق نمی‌شود. ایران قوی به‌عنوان یک ضرورت غیر قابل انکار برای عبور از بسیاری مشکلات و تهدیدات و همچنین یک امر کاملاً دست‌یافتنی و قابل تحقق، فقط با پرهیز از عقب‌گرد و درجا زدن و

با میل مستمر به بهتر شدن و فراهم کردن لوازم آن، محقق خواهد شد. در این تحقیق، ابتدا مختصات تحول‌گرایی از منظر معظم‌له احصاء و سپس الگوی اندیشه معظم‌له در عرصه تحول‌گرایی ارائه شد. همانطور که در بخش توصیفی دیده شد کلمه تحول در حوزه جهانی، ۱۰۲ بار و در حوزه انقلاب اسلامی هم ۹۳ بار تکرار شده و از سال ۶۸ تا ۱۳۹۹ به‌طور مرتب کلمه تحول در این دو عرصه مطرح شده است.

این موضوع نشان می‌دهد که از منظر رهبری معظم، انقلاب اسلامی یک تحول بنیادی در ایران بوده و در عرصه جهانی هم اثرات قابل توجهی داشته است. همچنین بحث تحول در آموزش و پرورش در سال ۱۳۸۶ توسط معظم‌له مطرح شد و تا سال ۱۳۹۹ به‌طور مستمر در بیانات مشهود بوده است و به‌طور مشخص در ۱۴ سال گذشته ۱۴۳ مرتبه به تحول در این عرصه اشاره شده است. همچنین به تحول در حوزه علمیه هم در دهه ۶۰، ۷۰ و ۸۰ اشارات زیادی شده است.

منظور از تحول در حوزه علمیه در دهه ۶۰ و ۷۰، همراهی با تحولات جهانی بوده است. به‌طور کلی معظم‌له معتقد هستند که حتماً بایستی از تحول استقبال کرد و به سمت آن حرکت کرد، لکن در این مسیر به حفظ ارزش‌های انقلاب اسلامی و به خصوص به چارچوب تحول و مدیریت عالمانه آن تاکید دارند. در خصوص تحول‌گرایی در اندیشه مقام معظم رهبری، پژوهش‌های معدودی انجام شده است. برای مثال، مهری (۱۳۹۶) در پژوهش خود الگوی نظری تحول معنوی بر اساس بیانات مقام معظم رهبری را با روش داده‌بنیاد تدوین کرده است. این تحقیق تا حدی با یافته‌های تحقیق ما شباهت دارد. در تحقیق ما معنویت به‌عنوان یکی از عرصه‌های تحول (از منظر مقام معظم رهبری) شناخته شده است. همچنین در الگوی پارادایمی تحقیق یاد شده، بخش پیامدهای مدل به نقش معنویت در پیروزی انقلاب و پیشرفت حقیقی اشاره کرده است که با تحقیق ما مشابهت دارد.

در تحقیق یاد شده، استمداد از دین به‌عنوان شرایط علی شناخته شده است و بنابراین، این بخش نیز با الگوی تحقیق ما (بخش شرایط علی) که امدادهای غیبی را به‌عنوان عامل به‌وجود آورنده تحول در نظر گرفته مشابهت دارد. سایر تحقیقات انجام شده به بررسی

تحول در علوم انسانی و همچنین تحول در آموزش و پرورش از منظر مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) پرداخته‌اند که در تحقیق ما به تمامی آنها اشاره شده است. با توجه به اینکه تحقیق ما در کلان‌ترین سطح انجام شده است، بنابراین همه اجزای تحول از منظر مقام معظم رهبری را در نظر گرفته است و در محدود پژوهش‌های دیگر، صرفاً به تبیین اجزا (تحول در آموزش و پرورش، علوم انسانی، ...) پرداخته شده است.

فهرست منابع و مآخذ

الف. منابع فارسی

- بیانات مقام معظم رهبری از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۹ - نرم افزار حدیث ولایت.
- اسکندری، مجتبی و ایوب سلیمانی (۱۳۹۴)، تحول در نیروهای مسلح ج.ا. ایران از منظر فرماندهی معظم کل قوا. *فصلنامه راهبرد دفاعی*، سال سیزدهم، شماره ۵۲، زمستان ۱۳۹۴.
- اسکندری، مجتبی و محمد ازگلی (۱۳۹۶)، الگوی پیاده سازی تحول در سازمان های نظامی. *فصلنامه راهبرد دفاعی*، سال پانزدهم، شماره ۵۸، تابستان ۱۳۹۶.
- بهشتی، سعید (۱۳۹۳)، مختصات فلسفی حرکت جوهری انسان در حکمت متعالیه و کاربردهای آن در شناسایی اصول حاکم بر تحول آموزش و پرورش. *فصلنامه روانشناسی تربیتی*، سال دهم، ش ۳۱، بهار ۹۳، ص ۸۱-۱۰۷.
- توحیدی، ارسطو؛ میرین بابازادگان، سید مهدی (۱۳۹۹)، ارکان جهت ساز نظام اداری کشور در گفتمان ولایت فقیه، *مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی*، ش ۱۳، بهار ۹۹، ص ۷-۱۳.
- جمشیدیها، غلامرضا؛ رضوانی، روح الله (۱۳۹۲)، علل و عوامل دگرگونی تاریخی-اجتماعی از منظر قرآن، *تاریخ اسلام*، ش ۴، ص ۷-۳۰.
- دانایی فرد، حسن؛ باقری کنی، مصباح الهدی؛ خانی، علی (۱۳۹۴)، فهم اولویت های راهبردی تحول نظام آموزش و پرورش از دیدگاه امام خامنه ای، *فصلنامه مدیریت اسلامی*، سال ۲۳، ش ۱، بهار ۹۴: ۱۳۵-۱۰۵.
- کریمی قهرودی، محمدرضا؛ فشارکی، مهدی؛ طباییان، سید کمال؛ حسینی، رضا (۱۳۹۲)، الگوی تحول ودجا از منظر فناوری اطلاعات و ارتباطات (فاوا) در راستای تحقق پشتیبانی برخط نیروهای مسلح، *فصلنامه راهبرد دفاعی*، سال یازدهم، شماره ۴۳.
- فضائی، مهدی (۱۳۹۹)، *تحول خوامی با همراهی رهبر انقلاب*. موجود در mashregnews.ir
- فقیهی، ابوالحسن و محسن علیزاده (۱۳۸۴)، روایی در تحقیق کیفی، *فرهنگ مدیریت*، ش ۹: ۵-۲۰.
- قاسمیان، علی (۱۳۹۴)، تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر تحولات سیاسی نظام بین الملل، *مطالعات سیاسی*، ش ۳۰: ص ۱۸۱-۲۰۳.
- قربانی زاده، وجه الله؛ شریف زاده، فتاح؛ سیدنقوی، میر علی؛ بیگلری، محسن (۱۳۹۸)، طراحی مدل رهبری تحول آفرین در دانشگاه فنی و حرفه ای، *پژوهش های مدیریت در ایران*. دوره ۲۳، ش ۲، تابستان ۹۸، ص ۱۲۷-۱۴۷.

- قلی‌پور، حسین و چیت‌سازیان، علیرضا (۱۳۹۶)، ابعاد و مولفه‌های تحول در علوم انسانی در اندیشه مقام معظم رهبری و دلالت آن بر علوم انسانی مطلوب جمهوری اسلامی، *راهبرد فرهنگ*؛ ش ۳۷؛ بهار ۹۷: ۹۷-۱۲۴.
- محسنی زنوزی، سید جمال‌الدین (۱۳۹۳)، نقش دولت در تحول اداری کشور، *مجله اقتصادی*، ش ۶: ۴۱-۵۴.
- ملاکریمی، راضیه (۱۳۹۵)، *مدیریت دولتی نوین و تحول اداری*، موجود در civilica.com.
- مهری، کریم (۱۳۹۶)، الگوی نظری تحول معنوی براساس بیانات مقام معظم رهبری، *نشریه تربیت اسلامی*، ش ۲۴: ۷-۲۹.
- نژادنوری، محمد مهدی؛ برزگر، پیام؛ فاتح‌راد، مهدی؛ زاهدی، محمد مهدی (۱۳۹۹)، تدوین چارچوب معماری علم، فناوری و نوآوری برای مرجعیت علمی، *فصلنامه مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی*، ش ۱۳، بهار ۹۹، ص ۷۱-۱۱۰.

ب. منابع انگلیسی

- Almutairi, D. (2013). The Relationship between Leadership Styles and Organizational Commitment: *World Review of Business Research*, 1 (3):41-51
- Chia, R.C.H. (2002).The production of management knowledge: philosophical underpinnings of research design. *Political Science*. DOI:10.4135/9781848605305.n1:1-19.
- Deloitte. (2018). The 2018 Capital Human Global dam/content/.www2.deloitte.Com.
- Ericsson, D. (2020). Reflections on constructing time in organizational change processes: a managerial interest. *Journal of Organizational Change*. DOI 10.1108/JOCM-05-2019-0126:2
- Gözükar, İ. & Şimşek, O. F. (2015). Linking transformational leadership to work engagement and the mediator effect of job autonomy. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*.195: 963-971
- Hernes, T., Hendrup, E. and Schoaffner, B. (2015). Sensing the momentum: a view of change in a multinational corporation, *Journal of Change Management*, Vol. 15 No. 2: 117-141.
- Holton, J.A. (2020). Social movements thinking for managing change in large scale systems. *Journal of Organizational Change Management*. DOI 10.1108/JOCM-05-2019-0152:1-18
- Neshkova, Milena I., & Tatiana Kostadinova .(2012). The Effectiveness of administrative Reform in New Democracies. *Public Administration Review* Vol. 72, Iss. 3, pp. 324-333.
- Saleem, H. (2015). The impact of leadership styles on job satisfaction and mediating role of perceived organizational politics. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 172(2015), 563-569

- Wajdi, M.B.N. (2017).THE DIFFERENCES BETWEEN MANAGEMENT AND LEADERSHIP. *SINERGI*, Volume 7, Nomor 2 MARET 2017.pp 75-84
- Waggoner ,D.P. (2020). The use of political skill in organizational change. *Journal of Organizational Change Management*, , DOI 10.1108/JOCM-12-2018-0357:2-11
- Witesman, E. M., & Wise, C. R. (2012). The reformer's spirit: How public administrators fuel training in the skills of good governance. *Public Administration Review*, 72(5), 710-720: 1-11

